

USTAVNOST IN ZAKONITOST

- temelj sodobne demokracije in pravne države
- sodobno pojmovanje pravne države
  - prednosti prava nasproti samovolji in arbitrarnosti
  - pravna država oblast mora temeljiti in se izvajati le na podlagi ustave in zakonov
  - pravna država zagotavlja mora človekove pravice in svoboščine, pravičnost, pravno varnost
  - pomembno načelo ustavne države in delitve oblasti
- načelo ustavnosti in zakonitosti
  - najpomembnejše sredstvo za uresničevanje pravnega reda
  - zavezuje posameznike v vedenju in ravnanju + organe ki izvršujejo javno oblast
- ustavnost in zakonitost v najsplošnejšem pomenu
  - skladnost ravnanja vseh in vsakogar z ustavnimi in zakonskimi normami (ravnanje pravnih subjektov, posameznikov, državnih organov...)
- ožji pomen ustavnosti in zakonitosti
  - skladnost splošnih in posamičnih aktov, dejanj z ustavo in zakoni
- ustavnost: višja oblika zakonitosti, je primarno v razmerju do načela zakonitosti
- zakonitost: oblika uresničevanja in konkretizacija ustavnosti, izhaja iz ustavnosti, njena neposredna izvedba

NAČELO USTAVNOSTI

- ustavnost v ožjem pomenu: skladnost zakonov, podzakonskih predpisov in drugih splošnih aktov z ustavo
- ustavnost s širšim pomenu: obveznost vseh in vsakogar da pri sprejemanju pravnih aktov in izvrševanju dejanj ravnajo v skladu z ustavo

formalna ustavnost:

- skladnost zakona ali drugega predpisa z ustavnimi normami z vidika njegove oblike
- formalna protiustavnost: kadar zakon ali drug predpis ni sprejet po postopku, ki je predpisan v ustavi

materialna ustavnost:

- skladnost zakona ali drugega predpisa z ustavnimi normami z vidika njegove vsebine
- materialna protiustavnost: vsebina zakona nasprotuje vsebini ustave
  - protiustavnost je lahko posredna ali neposredna
  - protiustaven je lahko celoten zakon ali pa samo del
  - povezana z formalno protiustavnostjo, materialna protiustavnost je kršitev ustave v formalnem pomenu

načelo supremacije: (*supremacija = nadvlada, vrhovnost, prioriteta*)

- zahteva podrejanje vseh pravnih aktov ustavi
- je pogojeno z obstojem ustave v formalnem pomenu in hierarhije pravnih norm, ki temelji na ustavi
- ustava je v hierarhični lestvici na vrhu, vsi ostali pravni akti jo morajo upoštevati in biti z njo v skladu

načelo funkcionalne ustavnosti:

- zahteva podrejanje delovanja vseh organov državne oblasti ustavi
- vsaka oblast je omejena z ustavo
- vse temeljne funkcije oblasti so utemeljene v ustavi in iz nje izvirajo, morajo izvrševati v okviru ustave
- ustava je pravna podlaga za pooblastila organov oblasti, ki so pri svojem delu podrejeni ustavi

NAČELO ZAKONITOSTI

- dopolnitev in izvedba načela ustavnosti, konkretizacija načela ustavnosti
- zakonitost v širšem pomenu: obveznost vseh in vsakogar, da pri sprejemanju pravnih aktov in njihovem izvrševanju izhajajo iz zakona in ga dosledno uresničujejo
- zakonitost v ožjem pomenu: skladnost podzakonskih predpisov, splošnih, posamičnih aktov in dejanj z zakonom

formalna zakonitost:

- skladnost podzakonskega akta ali drugih predpisov z zakonom z vidika njegove oblike
- formalna nezakonitost: kadar pravni akt ni sprejet po postopku, ki je predpisan z zakonom

materialna zakonitost:

- skladnost podzakonskega akta ali drugih predpisov z zakonom z vidika njegove vsebine
- materialna nezakonitost: vsebina pravnega akta nasprotuje vsebini zakona

načelo supremacije zakona:

- utemeljeno na hierarhiji pravnih norm

- zakon mora biti v skladu z ustavo in ratificiranimi mednarodnimi pogodbami, podzakonski akti in drugi splošni in posamični akti morajo biti v skladu z zakoni, pa tudi z ustavo in ratificiranimi mednarodnimi pogodbami
- zakon je izvor pooblastil za druge predpise, ki so pravno nižji od zakona

načelo funkcionalne zakonitosti:

- funkcije državnih organov, organov lokalnih skupnosti in nosilcev javnih pooblasti so utemeljene v zakonu in se uresničujejo v okviru zakona – ne morejo izvrševati več pooblastil kot jim jih daje zakon
- ustava je podlaga za pooblastila najvišjih organov oblasti, pristojnosti nižjih organov pa so predpisane z zakoni

načelo zakonitosti posamičnih aktov in dejanj državnih ter drugih organov

- združuje načelo supremacije in funkcionalne zakonitosti, a za posamične akte, dejanja državnih in drugih organov
- posamični akti: akti s katerimi zakon neposredno uresničuje in odloča o pravicah in obveznostih subjektov
- izdajajo: pristojni organi na podlagi in v okviru pooblastila, ki jim ga daje splošni pravni akt
- uskklajenost: biti mora vsebinsko in postopkovno v skladu s splošnim pravnim aktom na podlagi katerega je izdan
- temelj: ustava določa, da morajo temeljiti na zakonu ali na zakonitem predpisu

druga načela zakonitosti:

- promulgacija, razglasitev zakona:
  - akt s katerim pristojni drž. organ ugotovi, da je zakon sprejel zakonodajni organ po predpisanem postopku
- publikacija, objava zakona in drugih predpisov:
  - zakoni in drugi predpisi morajo biti objavljeni preden začnejo veljati na čas objave se navezuje vakacijski rok
  - namen: pisna seznanitev pravnih naslovljencev s predpisom, objava pomembna zaradi avtentičnosti
- vakacijski rok:
  - čas ki preteče od objave predpisa do začetka njegove veljavnosti
  - predpis začne veljati 15. dan po objavi, po potrebi je rok lahko daljši ali krajši
  - posebnosti: ustavni predpisi začnejo veljati z razglasitvijo v DZ, za zagotovitev prehoda k uporabi nove določbe se sprejme ustavni zakon, ki določi katere določbe se uporabljajo kasneje
- načelo retroaktivnosti:
  - prepoved povratne veljave → omogoča pravno varnost in predvidljivost pravnih predpisov
  - predpisi lahko sankcionirajo pravna razmerja samo za naprej, ne tistih ki so nastala pred sprejetjem predpisa
  - retroaktivnost je dovoljena z izpolnitvijo 4 pogojev:
    - retroaktivnost določi zakon
    - povratno veljavo imajo samo nekatere določbe
    - retroaktivnost je dopustna če to zahteva javna korist
    - retroaktivnost je dopustna če s tem ne posega v že pridobljene pravice
  - v kazenskem pravu nihče ne sme biti kaznovan za dejanje, za katero zakon ni določil da je kaznivo in zanj ni predpisal sankcije še preden je bilo storjeno (Nullum crimen, nulla poena sine lege praevia)
  - kazniva dejanja se ugotavljajo in sankcionirajo po zakonu, ki je veljal ob storitvi kaznivega dejanja
  - izjema: če je novi zakon za storilca milejši (*ne gre za pravo retroaktivnost ampak ima povratno moč blažja kazen*)

VARSTVO USTAVNOSTI IN ZAKONITOSTI

- za varovanje ustavnosti in zakonitosti so določena posebna pravna sredstva

varstvo ustavnosti in zakonitosti predpisov in drugih splošnih pravnih aktov:

- najpomembnejše sredstvo je ocena, kontrola pred ustavnim sodiščem
- samo ustavno sodišče je pristojno za odločanje o protiustavnosti in o ustavnosti in zakonitosti postopkov
- protiustaven zakon se razveljavi, protiustavne predpise in splošne akte pa odpravi ali razveljavi

varstvo ustavnosti in zakonitosti posamičnih aktov:

- vsakomur je zagotovljeno enako varstvo njegovih pravic
- pritožba: najpomembnejše pravno sredstvo, vsakomur zagotovljena pravica do pritožbe proti odločbam sodišč in drugih državnih organov, pritožbo rešuje isti organ kot je odločbo izdal, ali organ višje stopnje

- pravnomočnost pritožbe: ko so izčrpana vsa pravna sredstva (*pritožba*), pravnomočne sodbe ni moč spodbijati z rednimi pravnimi sredstvi, nastalih razmerij ni mogoče odpraviti, spremeniti ali razveljaviti, izjeme določa zakon
- upravni spor: oblika sodnega nadzora nad zakonitostjo posamičnih aktov in dejanj organov državne uprave, o upravnem sporu odloča pristojno sodišče, to je dodatno varstvo zakonitosti in varstvo pravic posameznika in organizacij, upravni spor pride v poštev šele ko stranka pride do akta zoper katerega ni več mogoča pritožba (*pravnomočna pritožba*), na prvi stopnji upravnega spora odloča ustavno sodišče, na drugi pa vrhovno sodišče
- ustavna pritožba: dodatno varstvo posameznikovih pravic in svoboščin pri kršitvah s posamičnim aktom, v poštev pride šele ko so izčrpana vsa pravna sredstva, o njej odloča ustavno sodišče
- pritožba pri varuhu človekovih pravic: varovanje človekovih pravic in svoboščin v razmerju do državnih organov, v poštev pride šele ko so izčrpana vsa pravna sredstva
- pravica do povračila škode: do nje je upravičen vsakdo, komur je storjena škoda v zvezi z opravljanjem službe ali druge dejavnosti državnega organa, zaradi protipravnega ravnanja osebe ali organa s svojim